

Rosa-Araceli Santiago Álvarez (1937-2023), *in memoriam*

Marta Oller Guzmán
Carlos Varias García

Universitat Autònoma de Barcelona
marta.oller@uab.cat
carlos.varias@uab.cat

© de l'autora i l'autor

Ara fa dos anys, el 21 de juliol del 2023, ens va deixar la professora Rosa-Araceli Santiago Álvarez (1937-2023), Catedràtica Emèrita de Filologia Grega del Departament de Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB). Malgrat el temps passat, el seu record roman ben ferm i immutable en tots els que vam tenir la sort de conèixer-la i de seguir el seu mestratge. És, doncs, des del desig de preservar la seva memòria i de deixar palès el nostre agraïment que escrivim, avui, aquestes breus paraules¹.

Nascuda a Castrocontrigo, poble de la província de Lleó, des de ben petita es va sentir cridada per l'estudi i el món intel·lectual, probablement pel seu tarannà inquisitiu i analític però també gràcies a la influència del seu pare, que va tenir un paper fonamental en la forja del seu caràcter. L'any 1954 va entrar a la Universidad de Salamanca amb la idea d'estudiar llengües modernes, però les classes del professor i eminent hel·lenista Martín S. Ruipérez la van deixar literalment fascinaada i es va reorientar cap a l'estudi de les llengües clàssiques, més concretament del grec antic. Així doncs, el curs acadèmic 1958-1959, va obtenir el títol en Filologia

1. Per a un repàs més extens de la seva biografia i publicacions, OLLER GUZMÁN, M. i VARIAS GARCÍA, C. (2024). «Obituari: Rosa-Araceli Santiago Álvarez (1937-2023)». *Anuari de Filologia. Antiqua et Mediaevalia* 14, p. 211-23. <<https://revistes.ub.edu/index.php/AFAM/article/view/48700/42708>>

Clàssica amb una tesi de llicenciatura titulada *El par Eteocles-Polinices en los tres grandes trágicos*, un estudi del paper dels dos fills d'Èdip en el cicle tebà d'acord amb les diferents versions dels tres grans tràgics: Èsquil, Sòfocles i Eurípides.

Tot i que mai no va perdre l'interès per la tragèdia grega clàssica —mantes vegades ens havia dit que li hauria agradat fer un estudi doctoral sobre aquest tema—, es va doctorar en Filologia Clàssica l'any 1972, a la Universidad de Salamanca, amb una tesi titulada *Estudio sobre documentos micénicos*, sota la direcció del professor Ruipérez —al qual ella i tots els altres deixebles anomenaven amb afecte i admiració *Don Martín*. Cal pensar que el desxiframent de la Lineal B per part de l'arquitecte anglès Michael Ventris s'havia produït tot just feia vint anys, el 1952, i els estudis micènics eren un camp bastant nou dins de les Ciències de l'Antiguitat. En la que era la primera tesi sobre micènic dirigida pel professor Ruipérez, Rosa-Araceli Santiago plantejava una innovadora hipòtesi sobre l'origen dels noms grecs en -εύς, a partir de formes micèniques en -e-u interpretades com a locatius de noms en -u, hipòtesi plenament vigent avui dia. L'anàlisi, sovint àrida i sempre exigent, de les tauletes micèniques va consolidar la metodologia científica de la professora Santiago i el seu coneixement aprofundit de la llengua grega, tal com ella mateixa recordava, tot agraïnt el seu mestre, *Don Martín*, la tria del tema de la seva tesi.

Abans, però, de la defensa de la seva tesi, el 1963, Rosa-Araceli Santiago va guanyar l'oposició a Càtedra de Grec de Batxillerat amb el número 1 de tot Espanya. Es va traslladar a Barcelona, on va donar classes a l'Institut Joan d'Àustria de la Verneda per un període de més de deu anys. D'aquesta etapa en guardava un record preciós i en parlava amb orgull i satisfacció, no només per l'enriquiment professional que li va suposar, sinó també pels nombrosos lligams personals que hi va establir, alguns dels quals del tot decisius en la seva vida, sobretot en l'àmbit personal.

Després d'un parell d'anys com a professora ajudant a la Universitat de Barcelona, gràcies a haver contactat amb el professor Josep Alsina, amb qui, entre d'altres col·laboracions, va publicar un excel·lent llibre d'ensenyament de Grec per al Batxillerat, a partir del curs 1972-1973 va començar a impartir classes de grec antic a la UAB. És aquí on la professora Santiago va desenvolupar el gruix de la seva carrera professional, forjant un currículum, com a investigadora i docent, reconegut i admirat per col·legues i estudiants de tot arreu. I és que la professora Santiago va destacar igualment en la recerca —amb la direcció de nombrosos projectes d'investigació i la publicació d'estudis de gran rellevància en el seu àmbit—, com en la docència, una activitat que estimava per damunt de tot i que feia amb un compromís i generositat totals, sense importar-li ni poc ni gens el temps i la dedicació esmerçats. A més, també cal remarcar la seva immensa tasca en els diversos càrrecs de gestió que va ocupar al llarg de quasi quaranta anys a la UAB, des de Directora de l'antic Departament de Filologia Clàssica fins a Coordinadora de les PAU de Grec a Catalunya, on va fer sempre palesa la seva visió de Departament en totes les qüestions que se li presentaven.

Els qui hem tingut la sort de tenir-la com a professora i mestra en recordem la passió amb què s'enfrontava a la lectura i al comentari dels textos grecs antics,

tant si eren literaris com epigràfics. Tots recordem amb quant d'entusiasme parlava dels poemes homèrics, la *Illiada* i l'*Odissea*, dels tràgics grecs, de la prosa àtica de Tucídides i Xenofont, però també de tota mena d'inscripcions, de la seva llengua, del seu lèxic i d'allò que ens deien del món grec antic, de les seves ciutats i les seves gentes. De la seva mà, molts de nosaltres vam aprendre a treballar els textos clàssics amb rigor i a esforçar-nos per anotar-los amb la màxima precisió o ἀκρίβεια, dues tasques en què la professora Santiago excel·lia: en són un bon testimoni les més de 70 publicacions, entre llibres, articles i capítols de llibre que, com a autora o coautora, va publicar sobre textos literaris —com la seva magistral traducció de la *Ciropèdia* de Xenofont— i epigràfics —com la seva edició i comentari del conegut plom d'Empúries, trobat el 1985, sobre el qual mai no es va cansar de reflexionar i escriure en totes les seves facetes textuais i interpretatives. Gràcies a la seva claredat expositiva i sobretot a la seva extraordinària capacitat per a empènyer els estudiants a anar més enllà dels llocs comuns i de les opinions fressades, la professora Santiago ens exhortava a llegir els textos antics amb una curiositat i un interès genuïns, a no deixar-se vèncer per un passatge difícil d'entendre o de traduir, ans tot el contrari: a gaudir d'aquests reptes en què la nostra ment es posa a prova i, en últim terme, es fa, si no més sàvia, amb tota certesa més capaç.

En un temps en què la intel·ligència artificial va obrint-se pas, el llegat de la professora Santiago és un clam a la reivindicació de la intel·ligència humana, la que raona, pensa i argumenta, però també la que, quan cal, s'apassiona en la recerca de noves respostes i tostemps es preocupa perquè els propis avenços no vagin mai en detriment del bé comú, sinó tot el contrari, hi contribueixin de forma clara i radical. Tant de bo que tots nosaltres siguem capaços de transmetre aquest valuós aprenentatge a les generacions que vindran amb la mateixa energia i perseverança amb què ella ho va fer! Que descansi en pau.